

ERKKA PEHKONEN

Valioryhmä vastatuulessa

Tuomas Hoppu, *Jääkärit Saksan tiellä. Jääkäreiden tarina kirjeiden ja päiväkirjojen valossa*. Postimuseo, Tampere 2016. 265 s.

Suomen itsenäistymisen alkutaival nivoutuu kiinteästi maailmanpoliittisiin tapahtumiin, ensimmäiseen maailmansotaan sekä Venäjän sisäisiin jännitteisiin ja vallankumoukseen. 1800-luvun lopulta alkaen venäläistämispoliittikka kiristyi ja loi radikaalia kannatuspohjaa itsenäistymisajatukselle 1910-luvulle tultaessa. Ensimmäisen maailmansodan aikaan syvällisesti perehtyneen ja väitöskirjassaan Venäjän armeijan suomalaisia vapaaehtoisia tutkineen FT Tuomas Hopun kirjassa *Jääkärit Saksan tiellä* joukko suomalaisia itsenäistymisen kannattajia ja seikkailijoita, tulevia jääkäreitä, saa näiden suurten tapahtumien keskellä sotilaskoulutuksen ja tulikasteen osana Saksan armeijaa vuosina 1915–1918. Jääkärikoulutuksen tavoitteena oli luoda suomalaisen armeijan perusta ja itsenäistymisen puolesta taisteleva valioryhmä. Hoppu sanoittaa jääkäreiden elämää ja tunteja uusien tutkimuslähteiden näkökulmasta, henkilökohtaisten kirjeiden ja päiväkirjojen avulla.

Tampereen Postimuseon julkaisema kirja on suurelle yleisölle suunnattu miellyttävä ja näyttävä lukupaketti. Kuvituksena on runsaasti valokuvia, ja kerronnan sekaan on sijoitettu yksittäisten sotilaiden elämänkulkuja esitteleviä tietoisukuja. Epäilemättä kirja on myös hyödyllinen myyntiartikkeli Postimuseossa maaliskuun lopulla avattuun näyttelyyn ”Salaista jääkäripostia”. Kirja ei kuitenkaan pelkistä näyttelyn oheistuotteeksi. Se on sujuva johdanto jääkäri liikkeen historiaan ja näkökulma Suomen valtion alkuvaiheisiin.

Lukijana jäin kuitenkin miettimään, onko kaikkia alkupe-

räisaineiston tarjoamia mahdollisuuksia onnistuttu hyödyntämään. Sinänsä hyvinkin mielenkiintoisia kirjelmähteitä esitellään kirjassa varsin vähän, vaikka suorat sitaatit höystävätkin ajoittain tekstiä. Jäin kaipaamaan syvällisempää analyysiä jääkärien henkilökohtaisissa kirjoituksissaan kertomasta. Miten kokemusten ajallinen tai juonellinen kaari muodostui? Miten kerronnassa hyödynnetyn kielen ominaislaatu kietoutuu aikansa poliittiseen ja kulttuuriseen tilanteeseen? Lukukokemuksesta muodostui ikäväkseni hieman latteampi kuin lähtökohdat antoivat olettaa. Useimmiten teksti etenee perinteisestä historiankirjoituksesta tuttuja latuja; historian isoja linjoja koristellaan mukavilla aineistolöydöillä ja anekdooteilla.

Jääkäreiden vaiheisiin syvemmin perehtyneille *Jääkärit Saksan tiellä* ei tarjonne uutta tietoa suuresta kuvasta. Sen sijaan kirjassa ylivoimaisesti antoisinta ovat kuvaukset jääkärijoukkojen sisäisistä ristiriidoista tai yksittäisten jääkärien hankalista suhteista saksalaisiin. Myös ensimmäisen maailmasodan loppuvaiheet

tulevat kerrotuksi jääkäriksi lähteneiden näkökulmasta. Teoksessa kerrotaan saksalaisille vankileireille muun muassa sotilaspalveluksesta kieltäytymisen ja niskottelun takia joutuneiden suomalaisten sotilaiden tarina sekä selostetaan, miten viimeisten jääkärien joukkokuljetukset takaisin Suomeen järjestettiin. Kirje- ja päiväkirja-aineisto luo kuvan poikkeusolojen keskellä toimineista ihmisistä, joskin olisin toivonut saavani lukea enemmän omakohtaisia kuvauksia syistä, jotka olivat ajaneet miehet sotatantereille vieraaseen maahan. Jääkäriyden motiiveja Hopun kirjassa ympäröivä hiljaisuus saattaa toki selittyä aineiston mykkyydellä aiheen äärellä. Kenties lähdön syyt ja tunteiden merkitykset olivat aikalaisille itsestään selviä tai viranomaispelon vuoksi vahvasti kiertoilmauksiin verhottuja.

Vieras maa, vieraat tavoitteet

Kirjeet ja päiväkirjat avaavat tunnelmia ensimmäisenä Saksaan saapuneiden Pfadfinder-kursilaisten sopeutumisesta preussilaiseen sotilaskuriin tai oikeastaan sen suomalaisia varten lievennettyyn muotoon. Matkustelemaan tottumattomien miesten ajatukset askartelivat kotiikävän ja jääkäriksi lähdön odotusten parissa. Henkilökohtaisten huolien ohella saksalaisten ylimielisyys Suomesta tulleita kohtaan käy selväksi. Jännitteet johtivat ajoittain yhteenottoihin päällystön kanssa ja lisäksi myös kiusantekoon, kun saksalaiset toisinaan pimittivät ja jopa varastivat muutenkin vähäiseksi koettua ruuan puolta. Juhlien aikaan ja muissakin tilanteissa, joissa viinaa oli saatavilla, saattoivat tunnelmat kiristyä tapeluihin ja puukotuksiin asti. Osa

Saksaan rekrytoiduista suomalaisista koki tullessaan suorastaan huijatuksi ja osoitti palveluksesta kieltäytymsellään ja niskoittelullaan mieltään olosuhteita vastaan. Tämänkaltaiset löydökset rikastavat virkistävästi ”suurta kertomusta”, jossa yksilöt katoavat osaksi kokonaisuutta.

Yksittäisten jääkärien ajoittain väkivaltaiseksi äitynyt suhde saksalaisiin sotilaisiin rinnastuu jääkärijoukkojen vaikeaan asemaan saksalaisessa sotilasorganisaatiossa. Siinä missä suomalaiset ajattelivat olevansa erillisasemassa ja muodostavansa koulutetun asejoukon turvaamaan Suomen itsenäistymispyrkimyksiä, halusivat saksalaiset kouluttamiensa suomalaisten sotilaitten taistelevan heidän puolellaan ensimmäisessä maailmansodassa. Jääkärijoukot saivatkin ensimmäiset sotakokemuksensa osana saksalaista armeijaa Latviassa 1916. Vaikka rintamalla oloa pidettiin virkistävänä vaihteluna kasarmilla akseeraukseen ja nälkään, saksalaisten puolesta sotiminen oli myös ristiriidassa suomalaisten sotilaskoulutuksen hankkimisen tavoitteiden kanssa.

Jääkärien kirjo edusti jossain määrin suomalaista yhteiskuntaa, ja heidän sisäisissä ristiriidoissaan näkyvät ajan poliittiset jännitteet. Miehistön ja päällystön väliset hankaukset kulminoituivat osittain kielikysymykseen, koska suomalaisesta päällystöstä pääosa oli ruotsinkielisiä ja heidän sosiaalinen statuksensa oli korkeampi. Ajoittain purnattiin, ettei ”ruotsalainen” päällystyö kykene ymmärtämään rivimiesten tuntoja ja toimintaa jo pelkästään tavallisesta kansasta vieraantumisen tähden. Päällystön taas oli toisinaan hankala hyväksyä jopa ”mongoloidiseksi”

nimitellyn miehistön sitoutumattomuutta vaatimuksiin. Vastaavasti sodan loppupuolella poliittisen vastemmiston ja oikeiston väliset ristiriidat heijastuivat Suomesta jääkärien keskuuteen, olkoonkin että jääkäriryhmä oli kyselyjen ja päällystön tulkinnan mukaan melko yksimielisesti valmis taistelemaan Suomessa myös punaisia joukkoja vastaan. Harva Saksassa olleista tosin vielä kotiinlähdön hetkellä ymmärsi, että vastassa olisi tavallisia työmiehiä ja torppareita eikä pelkästään anarkiaan hurahtaneita radikaaleja tai Venäjän käytyreitä ja sotilaita.

Haihtuneet haaveet

Sisäisten jännitteiden lisäksi myös sodan kehityskulku teki raskaaksi asepalvelun mielekkyyden säilyttämisen. Epävarmuutta lisäsivät Saksan ja Venäjän rauhantunnustelut, joiden jälkeen oli hankalaa nähdä Saksaa tukemassa suomalaisia joukkoja itsenäistymispyrkimyksissään. Tässä vaiheessa pääjoukko oli ollut jääkärireissullaan jo vuosia; nyt sen merkitys uhkasi kutistua vieraan maan riveissä käydyiksi taisteluiksi ja mahdollisuudeksi palata koskaan kotimaahan. Alkuperäisen itsenäistymisen ajatuksen nostattaman innon on täytynyt vaihtua syvissä vesissä uimiseen. Kirjan viimeinen kappale onkin lakonisessa toteavuudessaan paljon puhuva:

”Saksan vuosina jääkärit olivat tähänneet itsenäiseen Suomeen. Helmikuussa 1918, vapaaehtoisjoukon pääosan palatessa kotiin, tavoite oli nimellisesti jo toteutunut. Jääkäreiden kaavilema vapaustaistelu sai

kuitenkin toisenlaisen luonteen, mitä he olivat Saksasta lähtiessään osanneet ajatella. Kotimaassaan jääkäreitä odotti taistelu, joka käytiin etupäässä omia kansalaisia vastaan. Kenraali Mannerheimin armeijassa palveli kaikkiaan 1261 jääkäriä. He olivat ratkaisevassa osassa valkoisten sodankäynnissä mutta maksoivat siitä myös kovan hinnan. Sodassa menehtyi 131 ja haavoittui 238 jääkäriä.” (247)

Saksaan lähteneiden miesten asema Suomessa kävi kyseenalaiseksi. Venäjän kiristynyt poliittinen ote Suomesta ja sota Saksaa vastaan tekee ymmärrettäväksi, että vihollisen puolelta sotilaskoulutusta hakeneet nähtiin merkittävänä uhkana ja maanpettureina. Tosin suomalaiset itse pitivät jääkärien asiaa vähintään puoliksi oikeutettuna, ainakin ensimmäisen maailmansodan lähesyydessä loppuaan. Tämän vuoksi rekrytointi armeijaan oli jossain määrin peiteltyä.

Salailu näkyi myös käsiteltävänä olevan kirjan lähteinä käytetyissä kirjoissa, jotka ovat kulkeneet pääosin Saksasta Ruotsin kautta salaisena postina Suomeen. Jääkärit ymmärsivät, että heidän itsensä lisäksi vaarassa olivat myös heidän läheisensä, joista moni jääkäri tuntui kantavan huolta. Osa katui mahdollisesti hyvinkin nopeasti tekemäänsä päätöstä lähteä tai ainakin sitä, että ei kenties ehtinyt jättää kunnollisia hyvästejä läheisimmille. Tosin *Jääkärit Saksan tiellä* kertoo myös, että moni koki olevansa itseään suurempien asioiden, Suomen itsenäistymisen, vuoksi liikkeellä, ja ajatteli henkilökoh- taisten uhrausten saavan oikeutuksensa tätä taustaa vasten.